

BALÁZS BÉLA

(1918—1959)

Nagy veszteség érte a magyar történettudományt: 1959. július 17-én 41 éves korában elhunyt Balázs Béla elvtárs, a fiatalabb kommunista történész-nemzedék egyik kiemelkedő tehetségű tagja. Fiatalon ragadta el a halál, a termékeny alkotómunka, az első nagyszabású művek s a még nagyobb tervek lázában. Életműve nem teljesezhetett ki, de így, a halál által töredékesnek ítélve is, maradandó és mindnyájunk számára példaadó tanulságokkal szolgál.

Balázs Béla kommunista tudós volt; életét már egészen fiatalon eltéphetetlenül hozzákötötte a romániai, majd a magyar forradalmi munkásmozgalomhoz. A kommunista mozgalom nagy eszméit és tanításait nemcsak eszével tette magáévá: proletár családjának életén, saját küzdelmes ifjúkorán s a társadalmi harcokban való aktív részvételen keresztül mélységesen át is élte ő. Ezért izgatta olyan szenvedélyesen tudományos érdeklődését is a munkások, az egyszerű dolgozó emberek élete és tevékenysége, ezért követte olyan figyelmesen azt a fejlődést, amelyen a dolgozók az 1945-ös felszabadulás után keresztülmentek. Életének letragikusabb élménye a fasiszta barbárság térhódítása és átmeneti győzelme volt; e barbárság poklát — kommunista magatartása miatt — maga is megjárta. Ezért fordult olyan nagy világnézeti felelősséggel a Horthy-fasiszmus korszakának kutatása felé, elemezte olyan mélyrehatóan a magyarországi reakció és fasizmus társadalmi és eszmei gyökereit, kutatta azokat a szálakat, amelyeken keresztül a reakciós áramlatok 1945 előtt a dolgozók körébe is behatolhattak. Ezért szállt szembe már évekkel ezelőtt a magyar múlt történeti hagyományainak egyoldalú ábrázolásával, követelte — s a saját maga számára tudományos programként is kitűzte — a retrográd hagyományok feltárását is; e munkát a marxista történettudomány fontos nevelő feladatának tekintette. Ilyen indítékokból született első nagyobb műve a klerikalizmus szerepéről az 1919 utáni Magyarországon; majd az 1956-os ellenforradalom után „A középrétegek szerepe társadalmunk fejlődésében. Egy évszázad történelmének néhány sajátságáról 1849—1955” c. munkája, amelyben az ellenforradalom történelmi gyökereit kutatva, arra a problémára kereste a választ, hogy miért, milyen történeti okok következtében vált Magyarország a fasiszta Németország utolsó csatlósává, alakult ki az 1945 előtti évtizedekben a reakciós áramlatok oly nagy túlsúlya Magyarországon.

Történetírói munkásságának másik középponti témája az 1945-ös felszabadulás utáni korszak volt, ezen belül is elsősorban a munkások, dolgozó-parasztok alkotó tevékenysége, a dolgozó nép demokratikus és szocialista tudatának fejlődése. Számos hosszabb tanulmányt írt a felszabadulás után

létrejött népi szervek, elsősorban a nemzeti bizottságok történetéről. Halála előtt néhány héttel sikerült befejeznie a nemzeti bizottságok egész történetét felölelő nagy monográfiájának kéziratát; s bár a téma teljes kiformalására már nem jutott ideje, a munka így is úttörő jelentőségű és maradandó értékű összefoglalás lesz mindazok számára, akik a felszabadulás utáni első évek történetével foglalkoznak.

A világnézeti pártosság és felelősségtudat nemcsak kutatómunkájának tartalmát, tematikáját szabta meg, hanem mélyen áthatotta munkásságának módszertanát is; egyike volt az elsőknek, aki a dolgozók személyes visszaemlékezéseit, mint a legújabbkori történetkutatás termékeny módszerét alkalmazta, e módszer lehetőségeit és forrásértékét elemezte.

Balázs Béla nemcsak kommunista tudós, hanem élete utolsó percéig aktív társadalmi munkás is volt; a felszabadulást követő első években a Magyar—Román Baráti Társaság egyik vezetője, majd éveken keresztül a Történettudományi Intézet párttitkáraként működött; 1956 után, mint az Eötvös Lóránt Tudományegyetem egyik pártinstruktora segítette az egyetemi politikai munkát. E munkásságában kitűnt egyéniségének példamutató vonásaival; munkatársai az elvhű, szerény, szocialista humanizmustól áthatott ember típusát szerették és tisztelték Balázs Bélában.

Példamutató életének emlékét megőrizzük, tudományos hagyatékát megbecsüljük és tovább folytatjuk.

Lackó Miklós